

aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmining muammoli elementlarini yuzaga chiqarishga imkon berishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xonkeldieva G Korxonalar korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlil qilish “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 5, sentyabr-oktyabr, 2017 yil

2. Khujamurodov A., Jumanova Z. Methodological Aspects of the Bank's Information Security //Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN. – 2020. – T. 2249. – №. 0892.

3. Хамидулин М.Б Развитие финансового механизма корпоративного управления, Автореферат дисс...доктора. экон. наук.-Ташкент, БФА, 2009.

4. Бутиков И.Л. Проблемы формирования и функционирования рынка ценных бумаг в Узбекистане, Автореферат дисс...доктора. экон. наук.-Ташкент, БФА, 2009.

5. Шоҳаъзамий Ш.Ш. Методологические основы и приоритеты стратегического развития рынка ценных бумаг в Узбекистане, Автореферат дисс...доктора. экон. наук.- Ташкент, БФА, 2011.

6. Aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatining samaradorligini oshirish va korporativ boshqaruv tiziminitakomillashtirish bo'yicha komissiyaning 31.12.2015 yildagi majlisi (bayonnoma №02-02/1-187, 11.02.2016y.) asosan tasdiqlangan Korporativ boshqaruv kodeksi.

7. Khujamurodov, A. (2020). Development and formation of the securities market in Russia. Архив научных исследований, 35

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH

Mo'minov Shohjahon Suyun o'g'li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
Korporativ boshqaruv kafedrasida assistenti
shohjahon091@mail.ru

Annotatsiya

Maqolada korporatsiyalarda korporativ boshqaruvni rivojlantirish, ularning faoliyatini takomillashtirish va yangi zamonaviy loyihalarda ishtirokini oshirish hamda korporativ boshqaruv orqali iqtisodiyotni yanada rivojlantirish uchun takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: Aksiyadorlik jamiyatlari, kapital bozori, investitsiya, korporativ boshqaruv, heyj fondlar, kompaniyalarni korporativ boshqaruv tamoyillari orqali rivojlantirish, texnologik yangiliklar, iqtisodiy rivojlanish.

Bugungi kunda korporatsiyalar, aksiyadorlik jamiyatlari va banklar iqtisodiyotni rivojlantiradigan asosiy tizimlardir. Korporatsiyalar mamlakat iqtisodiyotiga hissa qo'shishda asosiy rol o'ynaydi. Bular asosan aksiyadorlik jamiyatlari hisoblanadi va bu yuridik shaxslar kompaniya yoki tijorat banklari hisoblanadi. Bugungi bozor iqtisodiyotida korporatsiyalarning ahamiyati juda muhim. Korporatsiyalarning va

xususiy banklarning faoliyati ancha rivojlanyapti. Respublikamiz kompaniyalari va banklari faoliyatini yanada rivojlantirish uchun zamonaviy korporativ boshqaruvni to'laqonli ishlashini taminlashimiz kerak. Investitsiyalar oqimini kuchaytirish kerak. Aksiyadorlik jamiyatlari ya'ni kompaniyalardan tashqari tijorat banklari ham aksiyadorlik jamiyati hisoblanadi. Bu tashkilotlarda korporativ boshqaruvni yo'lga qo'yish orqali ham ularni faoliyati tizimlashtiriladi ham rivojlanadi va bu o'z o'rnida mamlakat iqtisodiyotiga juda katta foyda keltiradi. Korporativ boshqaruv bu hamkorlik va tizimlashtirish ustiga qurilgan boshqaruv hisoblanadi. Rivojlangan davlatlarda deyarli barcha kompaniyalarda korporativ boshqaruv tizimi to'laqonli ishlaydi. Ushbu maqolada investitsion korporativ boshqaruv faoliyatini yo'lga qo'yish orqali aksiyadorlik jamiyatlarini hamda mamlakatimiz iqtisodiyotni rivojlantirish uchun bir qancha takliflar berilgan.

Bugungi kunda qaysi davlatda kompaniyalar o'zlarining boshqaruvida korporativ boshqaruv tamoyillari asosida boshqaruvni yo'lga qo'ygan bo'lsa iqtisodiyotning barqaror o'sishiga erishayotgan hisoblanadi. Korporativ boshqaruvning rivojlanib borishi o'tgan asrning 70 yillariga to'g'ri keladi lekin bundan ancha oldin korporativ boshqaruv mavjud bo'lgan. AQSH va G'arbiy Yevropa davlatlarida korporativ boshqaruv o'tgan asrning 50 yillaridan keyin juda tez rivojlangan. Aslida buning boshlanishi feodalizm tugab sanoat davrining boshlanishi bilan paydo bo'lgan. Sanoat davrida korporatsiyalarni tizimli va tartibli boshqarish uchun korporativ boshqaruv kerak bo'lgan. Ya'ni mulkdorlar mulkka egalik qilgan holda uning boshqaruvini yollanma boshqaruvchilarga topshirgan va nazorat qilgan. Bu esa kompaniya faoliyatining tez rivojlanishiga hamda kompaniya egasining vaqtini tejashga hamda mas'uliyatini cheklashga olib kelgan. Rivojlangan mamlakatlarda bu tizim ishlaydi. Ularda kompaniyalar ayniqsa yirik aksiyadorlik jamiyatlari boshqacha boshqaruvni bilmaydi. Investitsion banklarning boshqaruvi ham shunga asoslangan. Respublikamizda tijorat banklaridan tashqari investitsion banklarni tashkil qilish kerak. Tasavvur qiling tijorat banklari investor vazifasini bajaradi. U o'z resurslari bevosita real aktivlarni tashkil etish va moliyaviy aktivlarni xarid qilishga yo'naltiradi. Shu orqali tijorat banklari bozor iqtisodiyoti sharoitida xo'jalik subektlarining pul kredit shaklida yuzaga keluvchi investitsion talablarini amalga oshirishini rag'batlantiradi. Korporativ boshqaruvning ham Yapon modelida korporatsiyalarning yirik ulushiga Investitsion banklar egalik qiladi. Ular kompaniyalarni kredit orqali emas balki investitsiya orqali moliyalashtiradi va har doim korporatsiyalarning o'ziga tegishli ulushini doimiy o'zida saqlab keladi. Bugungi kunda Yaponiya iqtisodiyoti eng kuchli 10 davlatlar qatoriga kiradi hamda investitsion loyihalar, robototexnika, suniy intellekt va startaplar mamlakati hisoblanadi. Buning barchasi investitsion faoliyat to'g'ri yo'lga qo'yilgani uchun va ilm fan loyihalariga asosan investitsiyalariga mablag'lar yo'naltirilganligi evaziga bo'lmoqda.

Investitsiya asosida turli soha va tarmoqlarga yangi texnologiyalar, tajribalar va malakali kadrlar kirib keladi. Isroil davlatini misol tariqasida olsak, bu davlat startaplar davlati deyiladi chunki bugungi kunda Isroil davlatining iqtisodiy o'sishi yangi texnologiyalarga asoslangan. Bunda investitsion banklarning, heyj fondlarning va xususiy investorlarning o'zni katta. Isroil muntazam yangi startaplarni, ayniqsa raqamli loyihalarni moliyalashtirib keladi va bu davlatda juda ham jozibali investitsion muhit

mavjud. Bu moliyalashtirishlar investitsion banklar, fondlar yoki xususiy investorlarning hisobiga bo'ladi bank kreditlari hisobiga emas. O'zbekistonda iqtisodiyot rivojlanishi uchun kapital bozori rivojlanishi kerak. Buning uchun biz rivojlangan mamlakatlar kapital bozori tajribasini o'rganishimiz kerak. Bugungi kunda respublikada fond bozorining ulushi iqtisodiyotda juda kam. Ko'p kompaniyalar moliyalashtirishda bank kreditidan foydalanadi. Bu juda foydali usul emas. Buning o'rniga heyj fondlar, investorlar yoki investitsion banklarning mablag'laridan foydalansak kompaniyalar iqtisodiy tez o'sadi. O'zbekiston fuqarolari O'zbekistonga jo'natadigan pul jami 10 milliard dollardan oshadi. Agar bu pullarni Respublika fond bozoriga yo'naltirsak qo'shimcha 10 milliard dollar mablag' paydo bo'ladi va bu fond bozorining rivojlanishiga sabab bo'ladi. Bu odamlar fond bozorida aksiyalar sotib olishi uchun iqtisodiyotda davlatning ishtiroki kamayishi kerak. Yangi startap loyihalar rivojlanishi kerak. Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv yo'lga qo'yilishi kerak hamda erkin va shaffof faoliyat yuritishi kerak. Shunda respublikamiz aholisi o'zining pullariga fond bozorida aksiya sotib oladi. Bundan tashqari biz xorijiy fond bozorlar tajribasini o'rganishimiz kerak.

O'zbekistonda iqtisodiyotni rivojlantirish uchun banklar singari boshqa aksiyadorlik jamiyatlarida ham korporativ boshqaruv tizimini joriy qilish kerak. Buning uchun biz rivojlangan mamlakatlar tajribasini o'rganishimiz kerak. O'zbekistonda korporativ boshqaruv yo'lga qo'yilgan birinchi tashkilot tijorat banklari hisoblanadi. Lekin biz bugungi kunda boshqa faoliyatlarni ham rivojlantirishimiz kerak. Korporativ boshqaruv rivojlangan jamiyatlarda heyj fondlar, investorlar yoki investitsion banklarning faoliyati juda rivojlangan va bu iqtisodiyotning tez o'sishiga olib keladi. Rivojlanayotgan kompaniyalar uchun birinchi navbatda investitsiya kerak. Shuning uchun bizning davlatimiz ham Isroil kabi davlatlarning iqtisodiy tajribasini qo'llashi muhim hisoblanadi. Yangi startap loyihalar rivojlanishi kerak. Aksiyadorlik jamiyatlari erkin va shaffof faoliyat yuritishi kerak. Korporativ boshqaruvni rivojlantirish orqali bizning davlatimizda ham quyidagi kompaniyalar kabi yirik rivojlangan kompaniyalar paydo bo'ladi:

- Yandex- Russia
- Tinkoffbank- Russia
- Kaspi- Kazakhstan
- Freedom Finance- Kazakhstan

Bu kompaniyalar iqtisodiy jihatdan ancha rivojlangan va bu kompaniyalarda korporativ boshqaruv juda zo'r yo'lga qo'yilgan. Bizning davlatimizda ham shunday loyihalar bo'lishi kerak. Shunda xorijiy investorlar ko'payadi.

Davlatimiz kompaniyalari faoliyatini va iqtisodiyotni rivojlantirish uchun korporativ boshqaruv singari muhim yo'nalishlar bor:

1. Kompaniyalarda davlatning ulushini kamaytirish;
2. Obligatsiya turlarini ko'paytirish;
3. Fond bozoriga mahalliy va xorijiy investorlarni jalb qilish;
4. Sug'urta kompaniyalarini rivojlantirish;
5. Emitentlar sonini ko'paytirish;
6. Investitsion fondlarni tashkil qilish;

Kompaniyalarning xalqaro miqyosda rivojlanishini taminlaydigan asosiy omil mavjud. Bu kompaniyalarning xorijiy fond bozorlarida listingdan o'tishi hamda IPO o'tkazishi hisoblanadi. Aksiyadorlik jamiyatlari moliyaviy jihatdan ustun bo'lishi uchun bu bosqichlardan o'tishi kerak. Xorijiy fond bozorlarida listingdan o'tish va IPO o'tkazish oson jarayon emas. Buning uchun har bir davlatning o'zining listing talablari va to'lovi mavjud. London fond bozori yoki New York fond bozorlari ma'lum bir listing talablari, to'lovlar, adolatli va shaffof faoliyatni talab qiladi. Banklarimiz manashu talablarga javob bergan holda kelajakda xalqaro fond bozorlariga chiqishi mumkin. Fond bozorlari va IPO jarayonlari investitsiyalar jalb qilishning eng foydali usuli hisoblanadi. Manashu singari faoliyatni yo'lga qo'ya oladigan kompaniyalar kelajakda muvaffaqiyatli bo'ladi. Bizning kompaniyalarimiz ham shu bosqichlarni amalga oshirgan holda yangi loyihalarni va startaplarni moliyalashtirishi mumkin hamda iqtisodiyotga katta foyda keltiradi.

Rivojlangan davlatlarning fond bozorlarida ya'ni London fond bozori, New York fond bozori va Hong Kong fond bozorlarida kompaniyalarimiz aksiyalari joylashtirilishi uchun bizning aksiyadorlik jamiyatlarimizda korporativ boshqaruv to'laqonli yo'lga qo'yilishi bu- yirik fond bozorlarning eng muhim talablaridan biri hisoblanadi. Chunki korporativ boshqaruv o'zida muhim tamoyillarni jamlaydi. Bular- Adolatlilik, shaffoflik, hisobdorlik va javobgarlik hisoblanadi. Bu tamoyillar asosida faoliyat yurituvchi kompaniyalar shubhasiz iqtisodiy tez rivojlanadi va bunda tizim ishlagani uchun kompaniya faoliyati barqaror bo'ladi va uzoq yillar faoliyat yuritadi. Bu o'z o'rnida 100-150 yillik tarixga ega kompaniyalar paydo bo'lishiga olib keladi. Bugungi kunda shunday kompaniyalar mavjud:

1. JP Morgan
2. Nestle
3. Coca Cola
4. Ford
5. Pepsi
6. General Electric

Bu kompaniyalar 100 yil va undan ham ko'proq tarixga ega hamda o'z qadriyatlariga ega kompaniyalar hisoblanadi.

Korporativ boshqaruvning xodimlarning karyera qilishi va rivojlanishida ham juda katta o'rni bor. Adolatlilik, shaffoflik, hisobdorlik va javobgarlik kabi korporativ boshqaruv tamoyillari yo'lga qo'yilgan kompaniyalarda endigina ish boshlagan xodim ham hech qanday korrupsiyasiz va tanish bilishlarsiz karyera qila oladi. Chunki kompaniyada tizim ishlaydi va kompaniyaning qonun qoidalariga amal qilib o'z ustida ishlab tinimsiz rivojlanib borgan hamda kompaniyaga foyda keltirgan oddiy xodim ham karyera qilib CEO darajasigacha chiqishi ham mumkin va shu o'rinda kompaniya aksiyadori ham bo'lishi mumkin. Bunga misol qilib Hindistonlik Sundar Pichai ni keltirishimiz mumkin. U oddiy talaba bo'lib Hindistondan AQSH ga kelgan va universitetni bitirib Google ga ishga kirgan. Bugungi kunda u Google da CEO hisoblanadi ya'ni kompaniyani u boshqaradi.

Korporativ boshqaruvning bir necha modellari mavjud. Amerika, Germaniya va Yaponiya singari dunyo tan olgan modellar mavjud. Chunki bu davlatlar korporativ boshqaruvni samarali yo'lga qo'ya olgan. Shuning uchun bu davlatlarning o'zi ham

kompaniyalari ham dunyoda yetakchi hisoblanadi. Birgina Yaponiyaning o'zi texnologiyada dunyoda yetakchi hisoblanadi va bu davlatda kuchli investorlar hamda juda yirik fondlar rivojlangan korporatsiyalar bor. Yaponiyalik investor Masayoshi Son hisoblanadi. U o'zi asos solgan fondga biznesmenlardan katta miqdorda mablag'larni jalb qilgan holda startaplarga pul tikadi va yangi loyihalarni kash etadi. Softbank ma'lumotlariga ko'ra uning har yigirmatadan bitta loyihasi muvaffaqiyatli bo'ladi va qolgan muvaffaqiyatsiz 19 ta loyihaning zararini qoplab, foydaga chiqadi. Uning eng muvaffaqiyatli loyihalaridan biri Alibaba Group hisoblanadi. Shuning uchun biz davlatimizdagi har bir kompaniyada korporativ boshqaruvni mukammal yo'lga qo'yishimiz kerak. Afsuski bugungi kunda bizning davlatimizdagi aksiyadorlik jamiyatlari qo'l boshqaruvida ish yuritadi. Bu bugungi davr talabiga umuman mos kelmaydi. Bu boshqaruv tartibsiz boshqaruv hisoblanadi va bu kompaniya rivojlanishini va barqaror faoliyat yuritishini sekinlashtiradi. Qo'l boshqaruvidan voz kechib tizimli boshqaruvga o'tish kerak va kompaniyalarimizda korporativ boshqaruvni hamda korporativ madaniyatni rivojlangan davlatlar tajribasi asosida va zamon talablariga mos ravishda takomillashtirib borish kerak

Kompaniyalarimiz faoliyatini rivojlantirish uchun bir qancha omillar mavjud. Buning uchun alohida heyj fondlar va investitsion banklar tashkil qilinishi kerak va ular o'z fondlariga ega bo'lishi kerak. Har bir kompaniyada u Mas'uliyati cheklangan jamiyatmi, aksiyadorlik jamiyatimi yoki bankmi ya'ni qanday kompaniya bo'lishidan qat'iy nazar ularda korporativ boshqaruv yo'lga qo'yilishi kerak va bu kompaniyalar fond bozorlariga chiqishi kerak. Fond bozori rivojlanishi kerak va banklarning bunda ishtirokini kuchaytirish kerak. Banklar investitsion faoliyat bilan shug'ullanishi uchun ularning o'zi moliyaviy jihatdan kuchli va mustaqil bo'lishi kerak. Banklar mustaqil holda va zamon talablariga to'la javob beradigan holda faoliyatini tashkil qilishi kerak. Banklarning investitsion faoliyati kredit faoliyatidan ancha ustun bo'lishi kerak. Banklarning xalqaro miqyosda rivojlanishini taminlaydigan asosiy omil mavjud. Bu banklarning xorijiy fond bozorlariga chiqishi hamda IPO o'tkazishi hisoblanadi. Banklar moliyaviy jihatdan ustun bo'lishi uchun bu bosqichlardan o'tishi kerak. Xorijiy fond bozorlarida listingdan o'tish va IPO o'tkazish oson jarayon emas. Buning uchun har bir davlatning o'zining listing talablari va to'lovi mavjud. London fond bozori yoki New York fond bozorlari ma'lum bir listing talablari, to'lovlar, adolatli va shaffof faoliyatni talab qiladi. Bundan tashqari ular kompaniyalarda korporativ boshqaruv mukammal yo'lga qo'yilganligini talab qiladi. Banklarimiz manashu talablarga javob bergan holda kelajakda xalqaro fond bozorlariga chiqishi mumkin. Fond bozorlari va IPO jarayonlari investitsiyalar jalb qilishning eng foydali usuli hisoblanadi. Softbank va Alibaba Group kompaniyalari misolida investitsiya va IPO ning kuchi haqida tasavvurga ega bo'lishimiz mumkin. Manashu faoliyatni yo'lga qo'ya oladigan kompaniyalar kelajakda muvaffaqiyatli bo'ladi. Bizning kompaniyalarimiz ham shu bosqichlarni amalga oshirgan holda yangi loyihalarni va startaplarni moliyalashtirishi mumkin hamda iqtisodiyotga katta foyda keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. lex.uz
2. wikipedia.org

3. investing.com
4. Google

ASSESSMENT OF RISK CLASSIFICATIONS IN THE NATIONAL CORPORATE GOVERNANCE SYSTEM

Sadriddinova Nigora Xusniddin qizi

PhD Senior teacher at Tashkent state university of economics

nigfrance@mail.ru

Abstract

Risk is an ever-present factor in business and life, and effectively managing risk is critical for organizations that wish to succeed in an uncertain world. To do this, it is important to have a clear understanding of the different types of risks that an organization may face. Risk can be classified in many ways, each with its own benefits and drawbacks. This article explores the various systems of risk classification and their interdependence. It looks at the different categories of risk, the economic significance of risk, the various systems of risk classification, and the interdependence of risks. By understanding these concepts, organizations can develop more effective strategies for managing their exposure to potential losses.

Keywords

The Category of Risk, The Economic Significance of Risk, The System of Risks and Their Classification, The Interdependence of Risks.

When it comes to managing risk, it is important to have a clear understanding of the different types of risks that an organization may face. Risks can be classified in a variety of ways, each with its own benefits and drawbacks. In this article, we will explore various systems of risk classification and their interdependence. At its core, risk can be defined as the potential for loss or damage. However, the nature of that loss or damage can vary widely depending on the context in which it occurs. Some risks may be related to financial loss, while others may relate to operational disruptions or reputational harm. In order to effectively manage risk, it is important to understand the different categories of risk that an organization may face.

There are many different ways to classify risks, and different systems may be more or less appropriate depending on the context in which they are used. Some systems classify risks according to their likelihood, while others focus on their potential impact. Still others may use a combination of different factors to create a more nuanced classification system.

One popular system for classifying risks is the risk matrix, which plots risks on a two-dimensional grid based on their likelihood and impact. Risks that fall into the upper-right quadrant of the grid (i.e., those that are both high-impact and likely to occur) are considered to be the most critical, and should be given the greatest attention by risk managers.